

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Commentaria et disputationes scholastica in Summam D.
Thomae Aquinatis**

Nazarius, Johannes P.

Coloniae, 1621

Secvnda Controversia. An Angelus intelligendo seipsum formet verbum?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-82303](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-82303)

aus. Et per hæc etiam patet solutio ad secundam A
obiectionem. Nam discrimen assignatum ab A-
rist. inter dictas actiones intelligendum est per
se; sed cum prædicta expositione vel glossa. Cu-
ius rationem assignauimus in q. 12. a. 2. *Contr. 2. in*
4. notabili. Ad tertiam respond. Actiones imma-
nentes non esse propriè actiones, sed operatio-
nes, vt supra notauimus ex D. Th. atque ideo
ex se nullam inferunt passionem receptam in ex-
terno subiecto. De qua re videnda sunt, quæ di-
ximus q. 25. *Contr. vnica, in solutionibus argumen-*
torum. Ad vltimam autem impugnationem dicti
de productione habituum respondeo, falsum ef-
se actus producentes habitum se habere tantum
vt causas, & non vt actiones quibus producitur
habitus. Exemplum autem caloris in igne ex
quo causatur calor in ligno, non est simile, sed
actui quo causatur habitus, magis assimila-
tur calefactio; oportet enim habitum actione a-
liqua tanquam productione produci: nulla ve-
rò potest assignari præter ipsas actiones imma-
nentes.

Sol. inflam. Ad impugnationem autem responsionis Capreo-
tie cont. 2. li negatur conseq. Nam Arist. ex receptiuo, siue
resp. subiecto termini producti concludit subiectum
actionis productiue dicens: Actionem illam,
cuius nihil est productum extra operantem, esse
in ipso operante; qualis est omnis actio imma-
nens; Actionem autem illam, quæ terminum
habet productum extra operantem, esse in eo quod
efficitur extra operantem.

Infl. Sed contra illam expositionem Cai. Actio im-
manens dicitur actus vltimus, non quia nihil sit
in ea ulterius; sed quia ipsa non ordinatur ad al-
liud tanquam ad finem, sed alia ad ipsam, sic ar-
gumentatur Rada. Si verbum producitur vt in-
tellectum; ergo intellectio subsequitur verbum
productum, sicut finis subsequitur medium; ergo
verbum non producitur per intellectiōem, vt
intellectio est; quia actio productiua præ-
cedit terminum productum, intellectio verò
subsequitur verbum. *Respond.* Intellectiōem
quatenus est in fieri & quasi via ad terminum,
præcedere verbum, & eandem prout attingit
obiectum verbo repræsentatum, esse verbo
posteriorem; ab eo enim suscipit vltimum sui
complementum: & per hoc soluitur argumentum
quoddam Molinæ simile.

Obi. 4. Quando principaliter sic arguit. Intellectio
est qualitas; ergo per ipsam tanquam per ac-
tionem nihil producitur: sed potius ipsa est
forma per aliquam actionem producta. *Resp.*
Solus. Actionem immanentem propriè dici opera-
tionem, non autem actionem; quia nihil pro-
ducit extra operantem; atque ideo non est ac-
tio de prædicamento actionis, sed de genere
qualitatis, vt etiam notauit Capr.

Obiectio 5. Quando Ex August. multis in locis suæ do-
ctrinæ verbum non producitur ab intelligen-
tia, sed à memoria; ergo non producitur per
intellectiōem, quæ ab Augustino intelligen-
tia nuncupatur. *Respond.* Sensum August. ef-
se, verbum non produci ab intelligentia tanquam
principio productiuo, sed à memoria; cum
tamen producat ab intelligentia, vt produ-
ctione verbi.

CONTRA vltimam conclusionem sunt
argumenta proposita & soluta quæst.

12. art. 2. *Contr. 2.*

SECUNDA CONTROVERSA.

An Angelus intelligendo seipsum formet ver-
bum?

DVAE sunt oppositæ sententiæ in propo-
ta Controuerlia. Prior est Sylu. in conslato,
& Ferr. in primo cont. Gent. cap. 53. & Iauelli;
quam ex recentioribus sequuntur Torres super
hoc artic. disp. 1. dub. 3. Bannes hic, dubio 2. Mol.
disp. 8. membro 3. Suar. lib. 2. de attributis cap. 11.
& Zumel. hic disp. 3. qui tamen oppositam repu-
tant probabilem, licet contrariam menti D. Th.
B Hi dicunt Angelum in sui intellectu formare
verbum.

CONTRARIUM sententiam tenet Caiet. su-
per hoc artic. qui tamen priorem approbare vi-
sus est in 2. a. q. 14. vt ibidem ostendimus Eandẽ
sententiam sequitur Ripa in 2. cap.

In hac *Contr.* vnum est quoddam supponitur, & al-
liud quod quæritur. Id quod supponitur est,
Angelum seipsum cognoscere non per superad-
ditam speciem, sed per suam essentiam illi ma-
gis coniunctam, quam per informationem scilicet
per identitatem, vt ait D. Th. *infra q. 56. art.*
7. Quod autem quæritur est: An Angelus sicut
cognoscit se per suam essentiam, vt speciem im-
pressam, sic per eandem quoque, vt verbum se
ipsum intelligat, adeo vt non formet Angelus
aliud verbum, sed ipsamet Angeli substantia in-
tellecta sit loco verbi; quemadmodum commu-
niter affirmant Theologi, Diuinam essentiam
esse verbum in intellectu essentiali, vt *infra q.*
34. erit explicandum. Querimus autem in hac
re præcipuè mentem Angelici nostri Doctoris,
quem vtriusq; sententiæ defensores in sui fau-
orem conantur inflectere.

S. DOCTOR in pluribus suæ doctrinæ locis
non obscure significat, Angelum in sui intel-
lectione formare verbum. Primus locus est in 4.
lib. cont. gent. cap. 11. in quo proferens diuersos
emanationis modos iuxta diuersos naturarum
gradus siue ordines, qui sunt in vniuerso; sic de
mum de Angelis loquitur. Perfectior igitur est in-
tellectualis vita in Angelis, in quibus intellectus ad sui
cognitionem non procedit ex aliquo exteriori (sicut
intellectus humanus) sed per se cognoscit se ipsum, nõ-
dum tamen ad vltimam perfectionem vitæ ipsorum
pertingit; quia licet intentio intellecta sit eis omnino
intrinseca; nõ tamen ipsa intentio intellecta est eorum
substantia: quia non est in eis idem intelligere, & ef-
se. Nomine verò intentionis intellectæ cer-
tum est D. Thom. intelligere verbum, vt patet
ex cap. 53. lib. 1. & alibi; prout etiam exponit
Ferr. Affirmat ergo S. Thom. Angelum, co-
gnoscendo se ipsum, per se ipsum, formare ver-
bum de se ipso cognito. Secundus locus est do-
verit. quæst. 4. art. 2. vbi sic ait. Verbum intellectus
nostri est id, ad quod intellectus nostri operatio termi-
natur, quod est ipsum intellectum, quod dicitur con-
ceptio intellectus, siue sit conceptio significabilis per vo-
cem incomplexam, vt accidit, quando intellectus for-
mat quidditates rerum; siue per vocem complexam,
quod accidit, quando intellectus componit, & diuidit;
Omne autem intellectum in nobis est aliquid realiter
progrediens ab altero, vel sicut progrediuntur à prin-
cipijs conceptiones conclusionum, vel sicut concep-
tiones quidditatum rerum posteriorum à quidditatibus
priorum: vel saltem sicut conceptio actualis progredia-
tur ab habituali cognitione, & hoc vniuersaliter ve-
rum est de omni, quod à nobis intelligitur, siue per
essentiam intelligatur, siue per similitudinem; ipsa
omni

Resolutio.
Affirmatur
& expada-
tur dicta D.
Thomæ in
fauorem
prioris sen-
tentia.

enim conceptio est effectus actus intelligendi; unde etiam, quando mens intelligit seipsam, eius conceptio non est ipsa mens, sed aliquid expressum a notitia mentis. Hæc S. D. ubi ponderanda sunt illa verba: siue per essentiam intelligatur, siue per similitudinem; quibus videtur significare mentem nostram, quous modo etiam Angelico se ipsam intelligat, de se ipsa cognita formare verbum. Tertius locus est de potentia, q. 9. a. 5. in c. ubi S. Th. sic discutit. Oportet ergo, quod intelligere Deo conueniat, & omnia, quæ sunt de ratione eius, quod est intelligere, & quod sit intelligens, & intellectum; id autem, quod est per se intellectum, non est res illa, cuius notitia per intellectum habetur, cum illa sit quandoque intellecta in potentia tantum, & sit extra intelligentem, sed est verbum interius, & quantum ad hoc non differt; verum intellectus intelligat se, vel intelligat aliud a se. Hæc S. Th. quo loco obseruandum est S. D. loqui de intellectu & intelligere vniuersaliter, & non de tali puta humano; vt patet ex serie verborum. Quartus locus potest desumi ex hoc art. ubi S. Th. statuit propositionem illam vniuersalem: Quicumque intelligit &c. & addit ea, quæ dicuntur de Deo intelligi debere, non ad modum infimarum creaturarum, sed ad modum nobilissimarum; hæc verò sunt Angeli; igitur Angeli ex hoc ipso quod intelligunt verbum producant; ergo etiam cum se ipsos intelligunt, formant verbum. Probat hęc consequentia: Nam alioquin processio verbi in intelligente, non esset ex hoc ipso quod intelligit, sed ex aliquo alio, puta ex hoc quod intelligit hoc intelligibile vel tali modo; nec esset vera formaliter & per se propositio D. Tho. sed materialiter tantum & per accidens. His addi possunt ea quæ diximus in præcedente Contr. & q. 12. a. 2. Cont. 2. de necessitate verbi: quæ locū habere videntur etiam ea cognitione Angeli, quæ se ipsū per se ipsū intelligit.

Offenditur
probabilem
esse sententiam
Cuiusdam
consonā me-
ri D. Thom.

Et quoniam arbitramur sententiam Cai. posse defendi, non tantum vt probabilem, sed etiam vt consonam doctrinæ D. Th. proponemus ea summam, quæ huic videntur fauere sententiæ. Principio D. Th. infra q. 56. a. 1. in fine corporis sic tandem concludit. Sic igitur, si aliquid in genere intelligibilem se habeat, vt forma intelligibilis subsistens, intelligit seipsam: Angelus autem cum sit immaterialis, est quadam forma subsistens, & per hoc intelligibilis actu, inde sequitur, quod per suam formam, quæ est sua substantia, se ipsum intelligat. Constat autem immaterialitatem formæ subsistentis esse rationem, quod aliquid sit actu intelligibile, non tantum in ratione principij intellectus, sed etiam in ratione termini & obiecti; Ergo non erit necessarius Angelo se ipsum intelligenti terminus aliquis, vel obiectum productum, ab ipsius Angeli substantia distinctū.

Resp. Ban-
nisi.

Sed ait Bannes discrimen esse inter speciem impressam, & expressam, quod species impressa concurrat in ratione principij effectiui, atque ideo necessarium esse, vt concurrat secundum quod actu existit; quia omne agens agit quatenus est in actu, ac propterea potest (inquit) Angelica substantia prout actu existit, speciei impressæ officium apte supplere: at verbum in ratione obiecti, & termini præsupponit iam actualem intellectum, cuius est terminus formaliter representans rem cognitam; & quia res intellecta vt sic abstrahit ab existentia actuali, necesse est vt verbum in ratione verbi non representet actuale existentiam, ac per consequens Angelica natura, prout est à parte rei, non potest habere rationem formalem verbi: quia prout est à parte rei est determinata ad actuale existentiam. Hæc tamē

impugnatio.

A solutio plures patitur instantias. Nam primò species non efficit intellectum secundum illud esse naturale, quo existit in rerum natura, prout est tale ens de genere substantiæ vel accidentis; sed prout est ipsum intelligibile factum vnum cum intellectu in esse intelligibili; & sic intellectum efficit cum intellectu, non secundum esse naturale sed secundum esse intelligibile, secundum quod esse verbum etiam terminat actū intelligendi; erit igitur eadem quo ad hoc speciei impressæ & verbi conditio. Secundò quia cognitio Angeli quæ se ipsum intelligit, necessariò est intuitiua; alioquin se ipsum non perfectè cognosceret; & cum se ipsum non liberè sed naturaliter semper intueatur, non poterit Angelus absolute in sui cognitione abstrahere ab existentia. Dixi autem absolute quia cum Angelus perfectè sui naturam intelligat, prout ab existentia distinguitur, quodammodo cognoscit illam præcisè ab existentia; sed quia eadem cognitione illam etiam vt existentem cognoscit, ideo absolute in sui cognitione non abstrahit ab existentia. Nec eadem est ratio de ea cognitione, quæ ceteros Angelos ac res quæ sunt in vniuerso cognoscit; quia species horum representatiuæ subsunt libero vsui voluntatis Angelicæ, atque ideo potest Angelus vt qualibet specie, prout est quidditatis representatiua, non vtendo eadem quatenus representat existentiam.

Denique si de ratione intellecti in actu esset abstractio ab existentia, & non sufficeret immaterialitas formæ subsistentis, necesse esset Deum in sui ipsius cognitione, & beatos etiam in visione Dei abstrahere ab existentia, quod est impossibile. Præterea ad hoc vt intellectualis substantia rem aliquam actu cognoscat, & vt res illa ad actum intellectus concurrat, non tantum in ratione principij sed etiam in ratione termini, requiritur & sufficit vnio cum illa in esse intelligibili, vel per informationem perfectam vel per identitatem: at substantia Angeli vnitur cū ipso Angelo per identitatem in esse intelligibili; Ergo Maior probatur. Tunc intellectus siue intelligens actu intelligit ipsum intelligibile, quādo est perfectè ipsum intelligibile; tunc autem est perfectè ipsum intelligibile, quando vnitur illi perfectè in esse intelligibili; hoc verò fit cū intelligibile coniungitur intelligenti per informationem perfectam, & multo magis si fuerit vnum per identitatem non solum in esse naturali, sed etiam in esse intelligibili. Voco informationem perfectam illam, quæ fit per vtramque speciem scilicet impressam & expressam; ergo Propositiones omnes assumptæ patent ex dictis supra quaest. 12. a. 2. controu. 3. Vltima verò probatur; quia tunc maxime est in ratione obiecti intrinseci vnio intelligibilis cum intellectu, quando intelligens vnum est cum illo per identitatem non solum in esse naturali, sed etiam in esse intelligibili: nihil enim vltra requiritur.

Minor autem principalis argumenti probatur. Quia ex eadem radice nimirum immaterialitate prouenit, quod res aliqua sit intelligens & actu intelligibilis, vt explicauimus in expositione textus a. 1. q. 14. at Angelus est omnino immaterialis; ergo vnitur per identitatem ipsi Angelo, non solum in esse naturali sed etiam in esse intelligibili. Sed ait Zuzumel. in q. 56. a. 1. q. 2. & cognitio actualis requirit obiectū cognitū in actu, & non sufficit vt sit actu intelligibile; quia intellectus respectu immediati obiecti actualiter intellecti non est passiva potentia, sed merè actiua; atque ideo intelligendo adducit suū immediatū obiectū; substantia verò Angeli ex

D

E

pro-

2m.

3m.

4m.

5m.

6m.

7m.

8m.

9m.

10m.

11m.

12m.

13m.

14m.

15m.

16m.

17m.

18m.

19m.

20m.

21m.

22m.

23m.

24m.

25m.

26m.

27m.

28m.

29m.

30m.

31m.

32m.

33m.

34m.

35m.

36m.

37m.

38m.

39m.

40m.

41m.

42m.

43m.

44m.

45m.

46m.

47m.

48m.

49m.

50m.

51m.

52m.

53m.

54m.

55m.

56m.

57m.

58m.

59m.

60m.

61m.

62m.

63m.

64m.

65m.

66m.

67m.

68m.

69m.

70m.

71m.

72m.

73m.

74m.

75m.

76m.

77m.

78m.

79m.

80m.

81m.

82m.

83m.

84m.

85m.

86m.

87m.

88m.

89m.

90m.

91m.

92m.

93m.

94m.

95m.

96m.

97m.

98m.

99m.

100m.

101m.

102m.

103m.

104m.

105m.

106m.

107m.

108m.

109m.

110m.

111m.

112m.

113m.

114m.

115m.

116m.

117m.

118m.

119m.

120m.

121m.

122m.

123m.

124m.

125m.

126m.

127m.

128m.

129m.

130m.

131m.

132m.

133m.

134m.

135m.

136m.

137m.

138m.

139m.

140m.

141m.

142m.

143m.

144m.

145m.

146m.

147m.

148m.

149m.

150m.

151m.

152m.

153m.

154m.

155m.

156m.

157m.

158m.

159m.

160m.

161m.

162m.

163m.

164m.

165m.

166m.

167m.

168m.

169m.

170m.

171m.

172m.

173m.

174m.

175m.

176m.

177m.

178m.

179m.

180m.

181m.

182m.

183m.

184m.

185m.

186m.

187m.

188m.

189m.

190m.

191m.

192m.

193m.

194m.

195m.

196m.

197m.

198m.

199m.

200m.

201m.

202m.

203m.

204m.

205m.

206m.

207m.

208m.

209m.

210m.

211m.

212m.

213m.

214m.

215m.

216m.

217m.

218m.

219m.

220m.

221m.

222m.

223m.

224m.

225m.

226m.

227m.

228m.

229m.

230m.

231m.

232m.

233m.

234m.

235m.

236m.

237m.

238m.

239m.

240m.

propria ratione essentiali non habet, vt sit actu intellecta; quia hoc illi conuenit accidentaliter, quatenus terminat cognitionem, quæ est accidens; igitur hoc habebit, quatenus intellectus trahit essentiam suam ad semetipsum per intellecti-
Confutatio. onem formando expressam ipsius similitudinem, hoc est verbum. *Hæc verò nihil obsunt;* quoniam vt aliquid sit actu intellectum tamquam terminus intrinsecus intellecti-
 A tionis, tria sufficiunt. Primum est vt sit actu intelligibile. Secundum est vt quatenus actu intelligibile sit intra ipsum intelligentem. Tertium est actualis intentio ipsius intelligentis, & applicatio principiorum ad intelligendum, per quam ex actu primo fit operans in actu secundo. Constat autem ex dictis essentiam Angeli intelligentis esse actu intelligibilem, & esse intra ipsum intelligentem per identitatem, multo magis quam sit intra ipsum quoduis aliud intelligibile per informationem; ac denique in Angelo esse perennem ac naturalem intentionem, & applicationem ad suæ substantiæ cognitionem. Igitur non requiritur verbum; nam cum verbum ea tantum ratione sit intellecti-
 B onem necessarium, vt scilicet intelligibile sit non; solum actu intelligibile, sed etiam intra ipsum intelligentem vt vnum cum illo, sic vt per intentionem vel applicationem sit actu intellectum, idque conueniat essentiæ cuiuslibet Angeli respectu ipsiusmet Angeli, non erit in eius cognitione formatio verbi requirenda: alioquin etiam in visione diuinæ essentiæ necessariū esset beatos formare verbum; quia diuina essentia respectu intellectus beatorum non est essentialiter actu intellecta, sed illi conuenit per accidens & ab extrinseco, prout terminat accidentalem cognitionem intellectus beati. Nec admittendum est quod ait Zumel. intellectum respectu immediati obiecti actualiter intellecti esse potentiam merè actiuam, cum possit ad illud habere habitudinem, non vt eius actiua potentia aut passiuæ, sed tantum vt ad terminum præexistente saltem prius natura.

Responsio Zumeli. Sed respondet Zumel. diuinam essentiam licet ex propria ratione non dicatur actu intellecta per intellectum beati, esse nihilominus illi intrinsecum & essentialiter, vt sit intellecta per intellectum diuinum, & per ipsius intellecti-
 C onem continentem eminenter intellecti-
 onem beati, & consequenter nullam potentialitatem habere posse in ordine ad intellecti-
 onem beati, posseque per se ipsam esse immediatum principium intellecti-
 onis beati; sicut personalitas increata, quia eminenter continet omnem personalitatis rationem, potest se ipsa supplere vicem personalitatis creatæ, vt patet in mysterio incarnationis.
Confutatio. Sed in primis continentia illa eminentialis imperfecta est in re propo-
 sita in qua per se requiritur vnitas & intimitas intelligibilis cum intelligente, cum intentione seu applicatione iam dicta: vnde ea solum ad actualē intellecti-
 onem conferunt, quæ modos per se dicunt vnitatis & intimitatis; at verò prædicta continentia nullum dicit formaliter vnitatis aut intimitatis modum respectu intellectus creati; quamuis actualitas infinita, quæ radix est prædictæ continentiæ, ratio sit vnibilitatis ipsius essentiæ diuinæ cum intellectu creato: è contra verò cuiuslibet Angeli essentia respectu ipsius vtrumque per se & essentialiter sibi vendicat scilicet vnitatem & intimitatem, & ex eiusdem natura prouenit actualis intentio & applicatio ad se ipsum intelligendum. Præterea non requiritur minor immaterialitas, actualitas & intelligibilitas, vt res ali-

qua subsistens sit actu principium intellecti-
 onis, quam vt sit terminus eiusdem intrinsecus, vt patet in simili; nam species impressa non est minus immaterialis & actualis cum actu causat intellecti-
 onem, quam sit verbum ipsum, qui est eius effectus ex hoc quod est forma immaterialis & intelligibilis intima Angelo; at substantia Angeli per se ipsam principium est intellecti-
 onis; ergo eadem ratione eiusdem intellecti-
 onis erit terminus intrinsecus.

Vt autem contra Bannet. Zumel. & alios sustineamus hanc partem secundum mentem Angelici nostri Doctoris; considerandum est verbum dupliciter posse distingui realiter à substantia intelligentis: vno modo secundum se; alio modo ratione intellecti-
 onis cuius est terminus: priori modo distinguitur verbum à substantia intelligentis in qualibet intellecti-
 onem nostra, & in omni cognitione Angeli qua aliud à se cognoscit; posteriori verò modo distinguitur verbum à substantia Angeli se ipsum intelligentis; nam cum se ipsum intelligit, actus intelligendi distinguitur realiter ab eius substantia; Ratio prædictæ distincti-
 onis est; quia res cum suo termino computatur vt vnum, & ideo quandoque illi attribuitur aliquid ratione sui termini, & quandoque ratione sui, & similiter termino aliquid attribuitur ratione sui & aliquod ratione rei quam terminat. Nuncupatur autem Angeli substantia, prout actu terminat eius intellecti-
 onem, intentio intellecta; quia vt sic exercet officium verbi, quod est intentio intellecta & ei vt sic accidit habere esse naturale idem cum ipso intelligente, & per se sibi vendicat tantum esse intelligibile. Propter quam causam videtur S. Thom. in 4. cont. gent. cap. 11. sub nomine intentionis intellectæ significare voluisse substantiam Angeli, prout actu terminat actum intellecti-
 onis loco verbi.

SUSTINENDO igitur vtramque partem vt probabilem etiam secundum mentem S. Thom. duas proponimus conclusiones.

PRIMA CONC. Probabile est etiam in doctrina D. Th. Angelum in sui intellecti-
 onem nullam formare verbum. Hæc conclusio patet ex dictis, & magis elucescet ex solutione argumentorum aduersæ partis.

SECUNDA CONC. Multo probabilius est secundum mentem D. Tho. Angelum in sui ipsius cognitione formare Verbum. Hæc patet ex dictis D. Th. supra relatis, & ex argumentis recentiorum inferius adducendis, quæ sufficientem quidem, sed non multum euidentem, habent solutionem.

Igitur argumenta ex doctrina D. Th. petita pro secunda conclusione aduersus primam sic facile videtur posse confutari. Nā primus locus ex 4. cont. gent. se ipsum explicat, cū adducens rationem ait: tamen ipsa intentio intellecta non est eorum substantia, quia non est idem in eis intelligere & esse: quibus verbis significat se loqui de termino intrinsecus intellecti-
 onis, quem appellat intentionem intellectam ratione actus intelligendi; qui quoniam in Angelis distinguitur ab eorum substantia, consequens est etiam, vt eius terminus quicumque sit ille, distinguatur ab Angeli substantia, si non ratione sui, saltem ratione ipsius actus intelligendi cuius est intrinsecus terminus. Cur autem substantia Angeli, quatenus actu terminat suam intellecti-
 onem, nuncupetur intentio intellecta, iam supra diximus. Secundo dicitur possit D. S. ibi loqui de intentione intellectu, quam

Notanda
distinctio.

conclusio.
nec ad-
Bæ, & pro-
batur.

Respondetur
argumentis
superius ad-
ductis pro
vtraque sen-
tentia, quæ
alia quedam
proponuntur,
& soluntur.
Obi. i. cont. 1.
concl. soluti.

quam format Angelus ex aliorum intellectu, vel de intentione intellecta absolute siue vniuersaliter respectu cuiusvis intelligibilis; hoc enim probat ratio adducta, quia scilicet in Angelo non est idem intelligere & esse: nam si intelligere Angeli esset suum esse, idem esset absolute verbum cum substantia Angeli. Colligitur vtraque expositio ex sequentibus de intellectu nostro, sic enim ait: *Dico autem intentionem intellectam, id quod intellectus in se ipso concipit de re intellecta, quae quidem in nobis neque est ipsa res, quae intelligitur, neque est ipsa substantia intellectus &c.* Cōstat autem primò intellectiōem nostram vt plurimum esse de rebus à substantia nostra diuersis, nec vt ait Arist. nos ipsos cognoscimus nisi sicut alia. Secundo certum est, verbum nostrum absolute & vniuersaliter distingui à substantia nostri intellectus. Loquitur ergo D. Th. ibi, vel de verbo quod ex aliorum cognitione formatur, vel de verbo Angeli absolute.

Inf.

Sed huic responsioni possent obijci sequentia verba; nam ibi concludendo dicitur: Relinquitur quod in Deo intelligente seipsum, sit idem intellectus, & res quae intelligitur, & intentio intellecta; igitur in praecedentibus sermo fuit de cognitione Angelis, quae se ipsum cognoscit. Resp. Deum in se ipso cognito etiam alia cognoscere, vt ibidem praemisit D. Th. ac per hoc, nomine Dei se ipsum cognoscens comprehendit simul etiam Deum ipsum, sub ea ratione qua cognoscit alia; Sic enim tantum cognitio Dei perfecta est & comprehensua; loquitur ergo S. D. in illo capitulo de cognitione & intentione intellecta, tam Angeli quam Dei absolute & vniuersaliter respectu cuiusvis intelligibilis.

Sol.

Ob. 2. Sol. Ad secundum locum dico primò ibi sermonem esse de intellectu nostro vt patet. Secundo dico nomine intellecti per essentiam ibidem accipiendū esse id, quod intelligitur quidditatiuè; Nomine verò intellecti per similitudinem id, quod intelligitur in alia re simili cognita, quae nuncupatur similitudo obiectiua.

Ob. 3. Sol.

Ad tertium locum ex quest. nona de potentia, dico primò S. Th. ibi loqui de intellectu nostro, vt patet ex ipso verborum cōtextu diligenter cōsiderato; mani ducit enim nos ex ijs quae in nobis sunt vt euidentioribus ad ea, quae diuinitus nobis reuelata de Deo credimus: Secundo dico sensum verborum S. Th. non obscure colligi ex illis verbis: id autem quod est per se intellectum, non est res illa, cuius notitia per intellectum habetur; cum illa sit quandoque intellecta in potentia, & sit extra intellectum. Significant enim non esse accipiendum vt vniuersaliter verum, rem illam cuius habetur notitia, non esse idem quod per se intellectum, nec è contra, ob eam causam, nimirum quia res intellecta quandoque est in potentia tantum cognita, & est extra intelligentem; igitur si sit res aliqua, quae non sit extra intelligentem, & sit semper actu intelligibilis & intellecta, qualis est substantia Angeli respectu proprii intellectus, vt ex supradictis patet, illa erit idem quod per se intellectum & verbum mentis.

Obi. 4. Sol.

Ad quartum locum ex hoc articulo, respondetur dictum illud intelligendum esse de intellectu nostro, vt docet hic Caiet. hinc enim manuducimur ad cognoscendum esse probabile, & valde credibile, quod docet fides de verbi processione in diuinis; cum autem addit Sanct. Doct. ea, quae dicuntur de Deo, esse intelligenda ad modum nobilissimarum creaturarum, interpretandum est de genere

Naz. in 1. part. D. Th. tom. 2.

siue ordine creaturarum intelligentium absolute, prout distinguuntur contra creaturas merè corporeas vel purè sensibiles; vt autem sit verum tale dictum sic absolute & indeterminatè sumptum; satis est in vna illius generis specie, qualis est humana, similitudinis illius esse fundamentum: Et quoniam sermones interpretandi sunt iuxta subiectam materiam, idcirco particula illa ex hoc ipso quod intelligit accipienda est non de intelligere vt sic, sed de intelligere humano; de quo solo loquitur illa propositio: *Quicumque intelligit &c.* vt sensus sit; quicumque scilicet homo intelligit, ex hoc ipso quod intelligit intellectu libi congrua & suae naturae consona, procedit aliquid intra ipsum, & sic vera est propositio: formaliter & per se, sed in tali specie intellectuionis, & non vniuersaliter in toto genere intellectuionis creatae. Et quia Caiet. & quidam alij quaerunt de sensu dictae propositionis: *Quicumque intelligit &c.* etiam absque respectu ad praesentem litteram, id est absolute; idcirco non erit ab re diuersos illius sensus expendere. Sunt verò quatuor: Nam Primò sumi potest vniuersalissimè, prout extenditur ad omnem intellectuionem tam creatam quam increatā; & sic quoad intellectuionem Dei non est scita, sed credita. Dixi quo ad intellectuionem Dei; nam absolute falsa est sic vniuersalissimè sumpta, vt immediatè dicemus; est autem credita quo ad intellectuionem Dei loquendo de processione reali; quia ratione naturali probari non potest diuini verbi processio. Secundo potest accipi dicta propositio vt communis ad omnem intellectuionem creatam tam ordinis naturalis quam ordinis supernaturalis; & in hoc sensu falsa est; ostendimus enim in quaestione duodecima, articulo secundo beatos non posse formare verbum de Deo clare viso. Tertiò sumi potest vt comprehendit tantum omnem cognitionem creatam naturalem quo ad rem siue quo ad modum; & sic habet difficultatem, quam nunc examinamus de Angelo intelligente se ipsum. Postremò potest intelligi limitate de cognitione hominis viatoris; in quo sensu verissima est, & posita hic à D. Thom. vt ante diximus.

Contra eandem primam conc. argum. Torres. contra conc. Primò; Anima cognoscendo se format verbum secundum D. Th. Ergo Angelus cognoscendo se format verbum; sequela probatur; quia vtrouque est eadem ratio. Resp. nullam esse consequentiam; Ad probationem dico non esse eandem sed longè diuersam rationem; quia anima nostra non cognoscit se ipsam per se ipsam sed cognoscit se sicut alia, scilicet per speciem abstractam phantasmatè rei sensibilis.

Secundo; Sicut per calefactionem producit Obi. 2. calor, ita per actum intelligendi producit verbum; at nequit esse calefactio sine calore; ergo neque actus intelligendi sine verbo. Resp. Solus. maiorem absolute falsam esse; quia per actionem transeuntem qualis est calefactio, necessariò producit aliquid, non autem per actionem immanentem, qualis est intellectio, producit aliquid necessariò, sed permissiue tantum.

Tertiò probat verbum esse de ratione intellectuionis, per dicta D. Thom. supra satis exposita, quibus non est necesse quisquam aliud addere.

Quartò probat idem argumento (vt ipse ait) Obiectio. 4. efficacissimo. Si Angelus cognoscendo se non formaret verbum, ob id esset, quia Angeli essentia est

B imma-

Sensus multiplex illius dict. Quicumque intelligit &c.

Solus.

Ob. 3. cū sua sol.

Obiectio. 4.

immaterialis, atque satis præsens eius intellectu: At hæc ratio nullius ponderis est; quoniam diuina essentia est purus actus & immaterialis & intimè præsens diuino intellectui, & tamè Deus cognoscendo se producit verbum, vt ex fide constat; ergo Angelus cognoscendo se format verbum. *Respondetur* falsam esse minorem; Ad probationem respondetur nullam esse consequentiam; quia Deus ex fecunditate & infinita perfectione suæ naturæ producit verbum subsistens personaliter à dicente distinctum; quæ ratio nullo modo conuenire potest Angelo, qui finitæ perfectionis est.

Cont. eandem obijcit Bannes. *Primò:* Si dicamus quod de intrinseca ratione intellectus est productio verbi, suauis & commodius intelligemus mysterium Trinitatis quantum ad generationem Filij; ergo ex his magis eligenda est à Theologo pars affirmatiua. *Resp.*

nullam esse consequentiam; nam intelligentia mysterij diuinæ generationis querenda est ex ijs, quæ nobis certa & euidentia sunt; non autem ex opinionibus soliditate carentibus.

Obiect. 2. *Secundo:* Angelus intelligens suam quidditatem abstrahit ab hic & nunc actuali; sed essentia Angeli secundum esse reale quod habet, non abstrahit ab hic & nunc, sed est determinata per existentiam actualem distinctam realiter ab essentia; ergo non poterit immediatè esse obiectum intellectus Angelicæ; ergo necessarium est verbum. *Resp.* falsum esse maiorem; quia cognitio Angeli qua se ipsum intuetur, est illi naturalis, & simul terminatur ad essentiam, & eius ultimam actualitatem, quæ est existentia, vtriusque simul rationem & distinctionem comprehendens; Alia eiusdem expositoris argumenta faciliem habent ex dictis solutionem.

Cont. eandem obijcit Zumel. *Primò:* Intentio intellecta, & intellectio ipsa in Angelo sunt eiusdem generis & naturæ: sed intellectio non est ipsa substantia Angeli; igitur neque intentio intellecta est eius substantia, sed quoddam accidens eius. Maior probatur; quia terminus intrinsecus cuiuslibet rei, & res ipsa, debent esse eiusdem ordinis & naturæ, ita vt vtrumque debeat esse substantia aut accidens. *Resp.* intentionem intellectam, & intellectionem in Angelis esse eiusdem generis & ordinis, quatenus ambo sunt in ordine immaterialium & intelligibilium, & quatenus intelligere est esse intentionis intellectæ vt actu intellecta est, & in hoc sensu vera est maior. Si verò intelligatur de identitate ordinis in esse naturæ, in quo vnum est substantia & aliud accidens: falsa est cum propositione ad eius probationem assumpta; vt patet etiam in visione beatifica, cuius terminus intrinsecus est diuina essentia.

Obi. 2. *Secundo:* Intellectus non potest rem aliquam intelligere, nisi habeat illam intra semetipsum in esse intelligibili tamquam obiectum actu cognitum, & intellectum; sed essentia Angeli non potest esse isto modo intra intellectum, nisi intellectus ipse formet verbum illius; ergo. Maior patet ex Arist. in 3. de anima dicente, quod intellectus in actu est res intellecta in actu; Minor probatur; nam essentia Angeli ex propria ratione essentiali non est actu intellecta, quia hoc illi conuenit accidentaliter, quatenus terminat cognitionem quæ est accidens; ergo erit actu intellecta, quatenus intellectus trahit essentiam ipsam ad se ipsum per intellectionem formando expressam illius similitudinem, hoc est verbum.

Respondetur falsam esse minorem. Ad probationem dico nullam esse consequentiam; nam ad hoc vt essentia Angeli sit intra eius intellectum vt actu intellecta, non est necesse, vt hoc sit de eius ratione essentiali; sed satis est vt sit ei conaturale, & quasi proprietas ex hoc, quod cum sit immaterialis & actu intelligibilis, est etiam eadem cum ipso Angelo intelligente, & est ei ratio intelligendi, meliori modo, quam quauis species accidentalis impressa, & ab ea procedit intellectus in actu, & consequenter propter eandem causas & perfectiones, poterit etiam esse terminus & obiectum immediatum intellectus, vt supra deduximus: Et eodem modo soluitur argumentum Baltasaris Nauaretæ q. 12. a. 1. quod in substantia idem est cum hoc postremo Zumel. Reliqua eius argumenta soluta remanent ex prædictis.

Nunc soluenda sunt argumenta, quæ produxi- *Ad argum. pro sententia Caiet.*
mus contra priorem sententiam explicatam in secunda conclusione. Quibus non video, quomodo satisfieri possit, nisi dicendo terminum intrinsecum intellectionis debere omnino esse eiusdem ordinis cum intellectione, quo ad rationem substantiæ vel accidentis; alioquin terminus intrinsecus esse non potest; sicut nulla substantia potest esse terminus intrinsecus calefactionis, dealbationis &c. Et quemadmodum diuina personalitas, ex hoc quod est infinita simpliciter continent eminentem in se omnem rationem & perfectionem cuiusvis naturæ & personalitatis creatæ, supplere potest personalitatem creatam & fieri diuina virtute terminus intrinsecus naturæ creatæ: ita diuina essentia quæ verbum est & intellectio perfectionis simpliciter infinitæ supereminenter continens omnem intellectionis & verbi rationem, potest in visione beatifica supplere verbum creatum & fieri terminus visionis intrinsecus. Cum itaque essentia Angeli talem non habeat continentiam respectu propriæ intellectionis & verbi accidentalis, quia simpliciter finita est; talis verò continentia perfectionem requirit simpliciter infinitam; consequens est vt Angelus in sui ipsius intellectione necessariò formet verbum. Ratio verò à priori est, quæ tangit S. D. in dicto cap. 11. quia intelligere, prout passiuè significatur per verbum intelligi, est esse reale intentionis intellectæ siue verbi, quo simpliciter esse dicitur; & consequenter vbi intelligere non est substantia aut esse substantiale sed accidens, ibi quoque intentio intellectæ siue verbum est accidens & non est substantia intelligentis aut alterius rei intellectæ; & è contra vbi intelligere est substantia vel esse substantiale; etiam intentio intellectæ siue verbum est substantia; quia soli substantiæ conuenit esse substantiale, quo simpliciter esse dicitur; sicut accidens esse accidentale, quo simpliciter esse dicitur vel in esse. Cui igitur intelligere in Angelo sit esse quoddam accidentale, non poterit esse id, quo substantia Angeli simpliciter est; & ideo in Angelo substantia non est intentio intellectæ.

Ad authoritatem igitur D. Thom. ex qua. 56. artic. 1. & ad rationem in ea fundatam dico immaterialitatem formæ subsistentis posse esse rationem, quod forma sit intelligibilis in ratione principij, non autem in ratione termini & obiecti immediati: Ratio differentia est; quia intelligere est esse intellectus speciei impressæ & verbi sed diuerso modo; nã est esse intellectus & speciei, non simpliciter sed prout

lunt

sunt in actu secundo, verbi verò est esse simpliciter; Igitur intelligere Angeli quod est accidens, poterit actuare substantiam suam in ratione actus secundi, sicut & intellectum; non potest tamen actuare substantiam suam, ut per intelligere habeat esse simpliciter, quod est esse substantiale.

Ad 2.

Ad secundum argumentum neganda est maior propositio. Nam ut res aliqua ad actum intellectus concurrat, non tantum in ratione principij, sed etiam in ratione termini immediati, non sufficit unio cum intelligente in esse intelligibili per identitatem, sed requiritur ut intelligere sit esse simpliciter ipsius termini immediati.

Plura alia argumenta à prædictis expositioribus proponuntur & solvuntur, quæ apud eos lege, si placet.

TERTIA CONTROVERSIA.

Qua intellectus actione producatur verbum?

Sententia
Doctorem,
& Expositi-
onem, ac sen-
sus questii.

SCOTUS in 1. dist. 2. in solut. q. 7. & in quol. q. 1. & 1. dist. 27. q. 1. affirmat esse in intellectu duplicem actum; alterum qui est operatio; & alterum qui est productio: quos ait esse formaliter distinctos ex natura rei, ita ut neuter alterum includat, neque sit alter formaliter. Hi verò sunt actus intelligendi & actus dicendi; primum appellat actum operativum: secundum productionem; quia per hunc existimat verbum produci. Eandem sententiam de duobus actibus sequitur Sylvester super hoc a. quos duos actus, ut explicat hic Mol. & Rada in contr. 8. de productione verbi, Scotus existimat contrarium habere ordinem in nobis & in Deo; quia dicere in nobis semper præcedit ipsum intelligere, sicut actio præcedit terminum: nam sicut (inquit) calor est calefactionis terminus, ita intelligere seu intellectio, quæ est verbum ipsum, est dictionis terminus. Ex quo deducit Rada de mente Scoti actum dicendi & intelligendi, non se habere ut duos effectus subordinatos, ut ei imponit Caietanus. Nam si se habent ut actio & terminus, iam non sunt ut duo effectus subordinati, sed potius ut effectio & effectus; At in persona Patris dicere & intelligere quo est formaliter intelligens, habent se sicut duo subordinati effectus ab eadem causa dimanantes, cum uterque sit actus secundus divini intellectus: sed actus intelligendi quo Deus est formaliter operans & intelligens se ipsum, est prior actu dicendi, quo verbum gignitur atque producit: nam divinus intellectus ex vi sua prius est operativus quam productivus, & prius intelligens quam dicens; quia omnis perfectio essentialis non includens respectum ad creaturas, est prior notionali quocumque in divinis: intellectio verò est perfectio absoluta, actus autem dicendi est notionalis. Hanc partem approbat hic Mol. disp. 8. membro 2.

Dur. in 1. dist. 6. q. 2. & Greg. in 1. dist. 10. q. unica dicunt verbum divinum non procedere per actum intellectus, sed ex fecunditate naturæ, sentiuntque omnem actum intelligendi esse verbum.

Torres super hoc a. disputat. 5. tria dicit. Primum: dicere & intelligere sunt unica intellectus actio. Secundum: verbum & verbi productio sunt priora (saltem natura) ipso actu intelligendi. Tertium: verbum producit per actionem intellectus, non ut est intelligere sed prout est dicere.

A Suar. lib. 1. de myst. Tri. c. 6. duo dicit. Primum: Thomistæ ponentes verbum creatum realiter distingui ab actu intelligendi, necessario debent etiam affirmare realem distinctionem inter intelligere & dicere. Secundum: intelligere præcisè prout scilicet significat producere actum intelligendi & dicere, non distinguuntur in nobis realiter, nec formaliter seu ex natura rei, & multò minus in Deo: ut autem intelligere non tantum significat producere, sed etiam recipere & informari vitaliter ipso actu intelligendi, & percipere obiectum, quo modo frequentius sumitur, distinguitur in nobis ex natura rei ab ipso dicere.

B Vasq. infra q. 34. a. 1. c. 3. duo dicit. Primum: Productio speciei expressæ non est dictio & intellectio simul formaliter, nec eo est intellectio aut dictio quo productio. Secundum: Verbum mentis est qualitas expressa, quæ est ipsa intellectio obiecti, & eadem est dictio, non sui ipsius, sed rei intellectæ.

C Cai. & alij Thomistæ, & cum eis Val. tria dicunt de mente D. Th. Primum: Productio verbi intellectualis est dicere intellectualiter. Secundum: Dicere in ratione sua claudit actum intelligendi: nam dicere & intelligere exprimendo, vel exprimere intelligendo, & intellectio ipsa est productio conceptus. Tertium: Dicere & intelligere distinguuntur distinctione rationis formaliter habente fundamentum in re.

Ex his relictis opinionibus apparet statum controversiæ in tribus consistere. Primum est distinctio actus intelligendi ab actu dicendi. Secundum est ordo dictorum actuum. Tertium est, quo nã actu formaliter procedat verbum, siue creatum, siue increatum.

Ex TRIBVS propositis controversiæ punctis, primum scilicet differentiam actus intelligendi ab actu dicendi, explicat egregiè S. D. in fra q. 34. a. 1. ad 3. dicens in hoc eos ab invicem discriminati, quod intelligere dicit solam habitudinem intelligentis ad rem intellectam, quæ habitudo nullam importat realem originem siue emanationem rei intellectæ ab intelligente, sed quandam solum informationem in intellectu nostro, prout intellectus noster fit in actu per formam rei intellectæ. At verò dicere importat principaliter habitudinem ad verbum conceptum: cum nihil aliud sit dicere quam verbum proferre, sed mediante verbo importat habitudinem ad rem intellectam, quæ in verbo prolato manifestatur intelligenti: quemadmodum eitam dicere vocale & sensibile, importat relationem realem ad verbum vocale productum, & eo mediante dicit relationem rationis ad rem verbo manifestatam. Nam dicere idem est quod verbum rei verbo significatæ manifestativum proferre. Quo fit ut dicere intellectualem propriè loquendo quamvis importet principaliter relationem ad verbum per modum actionis, includat tamen intelligere; quia nihil aliud est dicere, quam intelligere exprimendo, vel exprimere intelligendo, ut docet hic Caietanus & S. Th. de ver. quæst. 4. artic. 2. ad 3. ubi sic ait: in nobis dicere non solum significat intelligere, sed intelligere cum hoc, quod est ex se exprimere aliquam conceptionem; nec aliter possumus intelligere; nisi huiusmodi conceptionem exprimendo; & idèd omne intelligere in nobis propriè loquendo est dicere. Sed Deus potest intelligere sine hoc, quod aliquid ex ipso procedat secundum rem; quia in eo idem est intellectus, & intellectum, & intelligere; quod in nobis non accidit; & idèd non omne intelligere in Deo propriè loquen-

B 2

loquen-